Hvordan man kan skrive en retorisk analyse.

I norskfaget hender det man blir bedt om å skrive en analyse av en tekste eller en sammensatt tekst, der man bruker begreper fra retorikken. Det finnes mange måter å løse en slik oppgave på, men her skal vi se på én. Fremgangsmåten er basert på det Jonas Bakkens foreslår i boken «Retorikk i skolen», som er en bok mange lærere og lærerstudenter har benyttet seg av siden 2009.

1) Innledning: Først i oppgaven din trenger du en innledning, der du blant annet nevner navnet på de tekstvedleggene og antyder hva du skal gjøre i oppgaven din.

2): «Den retoriske situasjonen»
Deretter kan du skrive litt om tekstens *kairos*, altså den retoriske situasjonen som teksten har oppstått i. Her kan det være lurt å stille seg spørsmål som dette: 1) Hva er det påtrengende problemet? Altså hvorfor har talen, teksten, reklamen osv, blitt skrevet? Er det noe som har skjedd i den politiske verden som må løses? Eller er problemet kanskje noe så enkelt som at de som reklamerer for noe vil tjene penger? Hvis du analyserer en tekst som snakker til ungdom om viktigheten av å bruke nynorsk, kan for eksempel det påtrengende problemet kanskje være at færre og færre unge skriver nynorsk i hverdagen, og at de som skriver derfor prøver endre folks holdninger, ved å publisere en tekst.

Du kan også svare på hvem som er det man kaller «det retoriske publikummet». Hvem er teksten, talen eller reklamen rettet *mot*? Vær oppmerksom på at en tekst, tale eller reklame noen ganger har *mange* lesere eller mottakere, men at den bare prøver å påvirke *en liten del* av de som leser. En annonse for en eiendomsmegler i en avis, for eksempel, vil kunne bli sett av mange mottakere, mens det retoriske publikummet først og fremst kanskje er folk som enten kan tenkes å kjøpe eller selge eiendom den kommende tiden. Noen ganger finnes det bare ett retorisk publikum, mens det andre ganger kan finnes flere ulike grupper som en tekst, tale eller reklame retter seg mot.

Til slutt når det gjelder tekstens *kairos*, kan man spørre seg hvilke andre «retoriske vilkår» som er med på å påvirke situasjonen teksten er oppstått i. Hvem snakker eller skriver? Har det skjedd noe den siste tiden før utgivelsen av teksten, talen eller reklamen som påvirker hva som er lurt å si eller eventuelt å ikke si for den som snakker eller skriver? Her finner man noen ganger en masse relevant man kan si, mens man andre ganger ikke finner så mye.

Du trenger ikke nødvendigvis å bruke så veldig mye plass på dette. Et avsnitt, eller maks to, er ofte nok i en langsvarsoppgave på eksamen. Men vær konsentrert nå du analyserer. Hvis elever misforstår hva en tekst handler om på eksamen, er det gjerne *her* det går galt - at man ikke har forstått hva som er det

påtrengende problemet, hvorfor den som skriver har valgt å skrive, hvem som egentlig er «det retoriske publikummet», og så videre. Får du til dette, går ofte resten mer av seg selv.

3) Oppbygningen

I neste omgang kan det være verdt å si noen ord om hvordan teksten, talen eller reklamen er bygget *opp*. Hvis man analyserer en avisartikkel, for eksempel, eller en tale, kan man se på følgende ting. Hvordan er innledningen? Hvordan er teksten bygget opp videre? Noen ganger presenteres for eksempel først et *problem* eller en *situasjon*, altså bakgrunnen for et eller annet som skal diskuteres, og så kommer deretter flere ulike *argumenter*. Noen ganger er tekstens *avslutning* mer følelsesladet enn resten av teksten. En tekst kan være bygget opp på flere måter, og det er lurt å kanskje skrive et lite avsnitt der du kort viser hvordan teksten eller talen er bygget opp. Hvis du analyserer en *sammensatt tekst*, altså tekst og bilde samtidig, kan du også si noe om hvordan bildet er komponert, hva slags farger og fonter, og så videre som brukes, og hva dette gjør med teksten. Kanskje kan du også kommentere «samspillet mellom bildet og tekst», altså hvordan bildet og teksten påvirker hverandre - hva slags *effekt* dette skaper. Et godt tips her er å unngå «floskler» som «Samspillet mellom tekst og bilde fungerer godt», uten å forklare hvorfor eller hvordan det fungerer godt.

Om du bruker et eller to avsnitt på å snakke om hvordan en tekst eller en sammensatt tekst er bygget opp, kommer litt an på hvor mye interessant som finnes å kommentere ved akkurat den teksten eller sammensatte teksten du skriver om. Et godt råd kan være å ta med det du trenger for å lage en god analyse, men ikke rams opp en masse detaljer hvis du ikke synes hjelper leseren å forstå analysen din noe særlig.

4) *Aptum* - tekstens høvelighet.

Etter å ha skrevet en innledning, litt om den retoriske situasjonen og litt om oppbygningen, er det noen ganger aktuelt å kommentere om teksten har tatt hensyn til kravet om *aptum*, hva som er *passende* eller *høvelig*, som vi også sier på norsk. Passer *innholdet*, altså det som det snakkes om, *komposisjonen*, altså måten teksten er bygget opp på, og stilen- altså «skrivemåten», med *hverandre*? Eller kanskje enda mer interessant: Passer «stilen», formuleringene og slikt, med *temaet* det snakkes om, med *personligheten til den som snakker*, med *tidspunktet talen/teksten er skrevet på*, med *hvem som er mottakere* og så videre? For eksempel kan det være passende for en professor å snakke om «Den barokke litteraturens prangende opulens» i et foredrag på litteraturhuset i Oslo, mens denne typen språk nok vil være lite passende i en lærebok i norsk for ungdomsskolen. Også når det gjelder bruk av bilder og andre virkemidler kan det være interessant å spørre om «hva som er passende eller høvelig», og om den som har laget en tekst eller reklame har tatt hensyn til dette på en god måte. Pass på at du ikke *trenger* å skrive mye om dette, hvis du ikke føler det bidrar noe til analysen din. Ta kun med ting som gjør analysen din bedre, men ha i bakhodet at en tekst ofte er avhengig av å oppfattes som «passende» eller «høvelig», om den skal *fungere*.

5) Appellformene

Når du har skrevet en innledning, litt om den retoriske situasjonen, litt om hvordan teksten er bygget opp, og eventuelt litt om hvordan den tar hensyn til «hva som er passende eller høvelig», kommer det som vanligvis vil være den viktigste delen av besvarelsen din: Hva prøver teksten å si oss, eller få oss til å gjøre, og *hvordan virker det som et appellformene etos, logos og patos* er brukt for å *påvirke* det retoriske publikummet?

Dette vil typisk være den klart største og viktigste delen i en retorikkbesvarelse som får en av toppkarakterene. Det er ikke uvanlig at over 50% av en besvarelse handler om bruken av etos, patos og logos. Vær bevisst på at det ofte er nettopp *appellformene* folk oppfatter som det aller viktigste i en retorisk analyse.

Pass også på: Noen oppgaver - og kanskje særlig *kortsvarsoppgaver* om retorikk, ber deg ikke om «*å bruke begreper fra retorikken*», men heller bare om å «viser hvordan appellformene er brukt», eller «vise hvordan etos og patos er brukt», «hvordan patos er brukt», eller noe slikt. Får du spørsmål om noe sånt, bør du sannsynligvis *ikke* skrive en masse om ting som «den retoriske situasjonen», hva som er «passende», hvordan teksten er «bygget opp», og så videre - med mindre dette da er med på å få frem hvordan *appellformene* er brukt:

Her prøver vi å gi en slags oppskrift på retorisk analyse, men husk at du alltid må lese nøye «*hva som er oppgaven*». Hvor relevante de tingene vi har nevnt her er, kan variere fra tekst til tekst, og det kan variere fra oppgave til oppgave som blir gitt på eksamen - avhengig av hvordan oppgaven du får er formulert. Vår åpen for at det man spør deg om er noe litt annet enn hva du kanskje har sett i tidligere eksamensoppgaver som tester kunnskap om retorikk.

6) Avslutning, evt. også vurdering av hvordan teksten fungerer retorisk.

Når du har laget en retorisk analyse, *kan* en måte å avslutte på være å vurdere *om* eller *i hvilken grad* teksten fungerer til formålet sitt. Her kan du på en måte diskutere og oppsummere, og snakke om hvor godt argumentene fungerer, om det er blitt tatt hensyn til hva som er passende, og så videre.